

Curs
Esriptures del món (I)
Curs 2020-2021

Les escriptures al món antic

Índex

Presentació.....	3
Objectius i organització	3
Professorat.....	3
Horaris del curs 2020-2021 i lloc de realització	4
Opcions i preus.....	5
Preinscripció i matriculació.....	5
Programa del curs	6

Presentació

L'escriptura ha estat, sens dubte, un dels invents i avenços més importants en la història de la humanitat, tant important que és el marcador que separa la Prehistòria de la Història, creant un abans i un després en el nostre desenvolupament cultural.

És per això que creiem necessari dedicar un programa de cursos a estudiar amb atenció i profunditat el naixement d'aquesta imprescindible eina de la nostra civilització, sense la qual no seríem el que som avui en dia. Al llarg dels propers dos anys, tractarem en detall alguns dels aspectes més importants de l'escriptura: així, durant el primer curs es parlarà de les antigues escriptures, des del seu naixement en diferents cultures al llarg del món, fins a l'aparició de l'alfabet, mentre que en el segon es parlarà del funcionament d'algunes de les més complicades, estranyes o artístiques escriptures actuals.

Cada sessió serà duta a terme per especialistes en cada àrea temàtica, entre els que s'inclouen arqueòlegs, antropòlegs, historiadors i filòlegs que permetran donar una visió completa tant de les escriptures tractades com del context històric i cultural en les que es van desenvolupar, claus per entendre les seves idiosinàxies pròpies de cada una i les diferències entre elles.

Un altre element destacat del curs serà la seva vessant pràctica, en la que cada sessió estarà formada no tant sols per l'explicació teòrica, sinó també per una pràctica de cada escriptura feta amb els instruments més semblants possibles als fets servir en cada tipus d'escriptura, des del fang de les tauletes mesopotàmiques o els papirs dels egipcis, fins al plom dels ibers o els fils dels quipus inques, i tenir l'experiència d'escriure com es feia en el passat.

Objectius i organització

El curs està organitzat en tres mòduls que es poden cursar de forma completament independent l'un de l'altre, amb un total de 22 sessions d'una hora i mitja de durada que es faran amb una periodicitat setmanal.

Aquestes sessions constaran en dues parts, una en la que es durà a terme l'explicació teòrica i una altra on es desenvoluparà una pràctica en la que es reproduiran cada un dels diferents sistemes d'escriptura amb el seu material original (o el més semblant possible).

L'objectiu és que l'alumnat pugui conèixer l'aparició i l'evolució de les diferents escriptures del món i experimenti amb les variades formes de fixar-les en tot tipus de suports (ossos, fang, paper, ceràmica, pedra, pergamí, plom...) tal i com ho feien els escribes de l'antiguitat.

A final de curs es farà una sortida al **Musée Champollion-Les Ecrites du Monde**, a Figeac, on al llarg de diferents sales tematitzades, podem fer un recorregut per la història de l'escriptura i conèixer la vida i l'obra d'uns dels filòlegs més importants de la història, Jean François Champollion.

Professorat

Jordi Serrallonga (Homínids)

Arqueòleg, naturalista i explorador

Professor del Grau d'Antropologia i Evolució Humana de la Universitat Oberta de Catalunya

Col·laborador del Museu de Ciències Naturals de Barcelona

Albert Rubio (Prehistòria)

Dr. en Prehistòria per la Universitat de Barcelona.

Llicenciat en Antropologia per la Universitat de Barcelona

Investigador del SERP (Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques- Universitat de Barcelona)

Felip Masó Ferrer (Mesopotàmia i Canaan)

Llicenciat en Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia per la Universitat de Barcelona (UB), Professor d'Història Antiga i Arqueologia del Pròxim Orient antic (Arqueonet) i arqueòleg.

Marc Orriols Llonch (Egipte)

Dr. en Egiptologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), i Màster en Estudis Orientals-Egiptologia per l'Institut d'Estudis del Pròxim Orient Antic (IEPOA) de la UAB.

M. Teresa Magadán (Egeu)

Dra. en Arqueologia Grega i Llicenciada en Filologia Semítica. Investigadora de l'Institut del Pròxim Orient Antic (IPOA-UB) i de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC). Professora-Col·laboradora de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

Ignasi Garcés Estallo (Ibers)

Dr. en Història Antiga i Professor Agregat al Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona (UB).

Elena Cantarell Barella (Roma i Món Medieval)

Dra. en Història i professora del Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica, de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona (UB) i membre del Grup de Recerca en Estudis Medievals d'Art, Història, Paleografia i Arqueologia (MAHPA), del Grup d'Innovació Docent [Contra]Tædium, de l'Institut de Recerca en Cultures Medievals (IRCVM) de la Universitat de Barcelona.

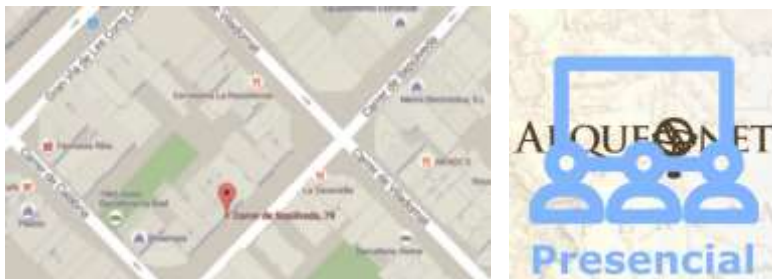
Cristina Badía (Món Maia)

Llicenciada en Història de l'Art per la UAB i Postgrau en Món Precolombí per la UAB.

Membre de l'Institut de les Cultures Americanes Antiques (ICAA)

Horaris del curs 2020-2021 i lloc de realització

Les activitats del cicle es realitzen a **Arqueonet**, al carrer **Sepúlveda 79 de Barcelona** (08015).

Els dies de les activitats són els dijous, **de 19.30h a 21.00h** i la durada del curs és del 26 de novembre de 2020 al 13 de maig de 2021.

Opcions i preus

Opcions	Preus totals	Terminis de pagament			
		Matrícula	2n termini (finals novembre 2020)	3r termini (finals gener 2021)	4t termini (finals de febrer 2021)
Curs complet	440 €	170 €	90 €	90 €	90 €
Mòdul 1	100 €	Els pagaments dels mòduls i de les classes soltes es realitzen de forma íntegra, sense terminis.			
Mòdul 2	250 €				
Mòdul 3	150 €				
Classes soltes	25 €				

*Trobareu les dates i el temari de cada mòdul al programa de les assignatures.

Preinscripció i matriculació

Preinscripció

Podeu fer preinscripció per qualsevol de les següents vies:

1. Per correu electrònic: enviar un missatge a l'adreça arqueonet@arqueonet.net especificant la següent informació:

- Títol del missatge: "Inscripció al curs: Escriptures del món (I). Escriptures del món antic"
- Indicar la modalitat d'inscripció:
 - Inscripció al cicle complet
 - Inscripció a sessions independents: indicar quines
- Dades de cada participant que s'inscriu: nom i cognoms, adreça postal completa, adreça electrònica i telèfon de contacte

2. Per la pàgina web d'Arqueonet, a través de l'enllaç següent:

http://www.arqueonet.net/cat_contacte.html

Complimentar els camps de dades personals indicats a la pàgina web i, en el camp "Missatge", especificar la següent informació:

- En primer lloc incloure el text "Inscripció al curs: Esriptures del món (I). Esriptures del món antic"
- Indicar la modalitat d'inscripció:
 - Inscripció al cicle complet
 - Inscripció a sessions independents: indicar quines

3. Per telèfon: la preinscripció també es podrà fer per telèfon, als números 937423014 o 667013352.

4. Presencialment: a Arqueonet, carrer Sepúlveda 79 – 08015 Barcelona, de dilluns a divendres de 10h a 14h i de 16h a 20h

Un cop feta la preinscripció, Arqueonet enviarà un mail confirmant la recepció la mateixa. Les places s'adjudicaran per estricte ordre d'arribada de les sol·licituds.

Matriculació

Quan s'assoleixi el nombre mínim d'assistents, Arqueonet ho comunicarà a tots els preinscrits i llavors s'iniciaran els passos per formalitzar la matrícula. Les matrícules es podran formalitzar de forma presencial a **la seu d'Arqueonet** dins dels horaris d'obertura (de 10h a 14h i de 16h a 20h), en efectiu o targeta, o bé per transferència bancària per l'import corresponent al número de compte que us indicarem. En cas de fer-ho per transferència, cal indicar en la mateixa el **nom complet**, i com a concepte:

- "Inscripció al curs: Esriptures del món (I). Esriptures del món antic"
- "Inscripció al curs: Esriptures del món (I). Esriptures del món antic _ i el nom de la sessió que correspongui"

Segons correspongui a cada cas.

Programa del curs

Mòdul 1: La pre-escriptura

Durada del mòdul: del 26 de novembre al 17 de desembre de 2020

Horari: els dijous, de 19.30h a 21.00h

4 sessions:

1. Els primers sons humans (I). Abans de l'escriptura i la parla articulada: la necessitat de comunicar-se entre els primers homínids fòssils. Una aproximació al comportament dels grans primats actuals.

Professor: Jordi Serrallonga

Descripció: La comunicació és quelcom essencial en tot tipus d'espècies animals. Efectivament, no som els únics éssers amb la necessitat de transmetre idees, conceptes, alarmes, sentiments... coneixement. Aleshores, abans de l'escriptura i la parla articulada, com fou possible? Vocalitzacions, components químics i gesticulacions foren el primer estadi de la comunicació entre els primers homínids fòssils que, ara fa 7 milions d'anys, aparegueren a la Gran Falla del Rift.

2. Els primers sons humans (II). Els inicis de la parla articulada i l'aparició del gènere *Homo*. El camí cap a les primeres manifestacions gràfiques de l'Evolució Humana.

Professor: Jordi Serrallonga

Descripció: L'estudi paleo-neurològic dels primers representants del gènere *Homo*, trobats a l'Àfrica, sembla determinar –gràcies a l'aparició de les àrees d'associació en el cervell– que, ara fa uns 2 M.a. aparegué la parla articulada. Això fou molt important per tal comunicar conceptes abstractes molt abans de l'escriptura. El camí ja era obert, i no ens hauria de sobtar que haguem trobat manifestacions simbòliques anteriors a les pintures rupestres i l'art moble de l'*Homo sapiens* prehistòric.

3. Prehistòria, la no-escriptura (I). Les primeres manifestacions gràfiques de la humanitat: el paleoart (incisions, gravats...) i les representacions organitzades en panells i espais singularitzats de l'art paleolític i altres focus d'art rupestre del Planeta.

Professor: Albert Rubio

Descripció: les primeres representacions de simbolisme gràfic que han deixat empremta en el registre arqueològic corresponen a marques gravades i cúpules fetes per espècies pre-sapiens. A partir de la revolució cognitiva protagonitzada per la nostra espècie, la pintura i el gravat s'han estructurat en formes, colors i relacions espacials i han creat tot un sistema de codis que mostren una gramàtica i sintaxi simbòlica complexa.

4. Prehistòria, la no-escriptura (II). Les representacions gràfiques de la prehistòria impliquen unes tècniques que els seus autors van transmetre de generació en generació i que actualment comencen a ser estudiades a partir de les evidències arqueològiques.

Professor: Albert Rubio

Descripció: La producció de murals pintats i gravats, des del Paleolític fins a les darreres manifestacions d'art rupestre, impliquen un coneixement tècnic, un ofici, que els autors van perpetuar de mestres a aprenents i que podem inferir a través

de l'arqueologia experimental. Veurem les eines i les maneres d'aplicar els colors (pinzells, manyoples, tampons, polvoritzadors...), de fabricar les pintures a partir de pigments minerals i aglutinants i de fer els gravats per picotejat, incisió o abrasió.

Mòdul 2: Els primers sistemes d'escriptura

Durada del mòdul: del 14 de gener al 18 de març de 2021

Horari: els dijous, de 19.30h a 21.00h

10 sessions:

1. Mesopotàmia (I). La comptabilitat, el primer pas

Professor: Felip Masó

Descripció: Mesopotàmia és una regió rica en agricultura i ramaderia, però pobre en qualsevol altre tipus de recurs natural. La necessitat d'obtenir aquests recursos va obligar als seus habitants a iniciar des de molt antic, un comerç que esdevindria bàsic pel seu desenvolupament com a civilització. Aquest comerç va ser la causa de l'aparició d'un primer sistema de comptabilitat que va ser el primer pas cap a l'aparició de l'escriptura.

2. Mesopotàmia (II). El naixement de l'escriptura a Orient

Professor: Felip Masó

Descripció: Amb l'augment, desenvolupament i complexitat de les relacions comercials el sistema de registre comptable va anar evolucionant tant a nivell material com intel·lectual, passant per diferents estadis que el van dur des d'una fase d'objectes tridimensionals, a una d'incisions pictogràfiques i d'aquesta fins a l'aparició del fonetisme i amb ell, a l'inici de l'escriptura. Una escriptura adaptada al medi mesopotàmic, feta amb els materials més senzills (fang i canya) i que revolucionaria la història de la humanitat.

3. Egipte (I). Llengua i escriptura a l'antic Egipte

Professor: Marc Orriols

Descripció: Els primers jeroglífics documentats daten del 3250 a.C. A partir d'aquest moment, es va desenvolupar ràpidament un sistema d'escriptura que perdurà més de 3000 anys. Però els egipcis no només tenien una escriptura. El jeroglífics estaven destinats als textos sagrats, eren les "paraules divines", el que va fer que sorgissin altres escriptures que s'utilitzaven en els textos profans, primer el hieràtic i, posteriorment, el demòtic. Finalment, amb l'arribada del cristianisme, sorgí el copte. Una escriptura barreja de caràcters grecs i demòtics que també transcrivia l'últim estadi de la llengua egípcia.

4. Egipte (II). Jeroglífic i hieràtic, una escriptura per a cada finalitat

Professor: Marc Orriols

Descripció: En aquest taller posarem en pràctica els coneixements apresos a la sessió teòrica. Ens convertirem en escribes. En primer lloc, copiarem sobre paper un text en jeroglífics. En segon lloc, copiarem el mateix text en hieràtic sobre suport òstraca. Per un cantó, això ens permetrà veure la relació que hi ha entre els signes jeroglífics i els hieràtics i, per altre, experimentarem la dificultat d'escriure sobre els diferents suports. Com no pot ser d'una altra manera, escriurem amb els estris que utilitzaven els escribes.

5. Egeu (I). Els primers exemples. El disc de Festos

Professora: Teresa Magadán

Descripció: Al llarg de la història, s'han fet servir molts sistemes d'escriptura. Uns els coneixem molt bé, d'altres no tant, i d'altres no en sabem res. En aquesta sessió veurem un exemple del tercer cas, el famós Disc de Festos. Aquest disc, un placa rodona de terracota, descoberta en circumstàncies poc clares al palau de Festos a Creta, és un dels grans enigmes de la història de l'escriptura. No sabem si realment es tracta d'un sistema escrit; ni, si ho és, quina llengua reproduïx. Tampoc sabem quina funció tenia, ni perquè els signes van impresos, com la tipografia d'una impremta, i no inscrits. Així doncs, a través del contacte amb una reproducció del disc, intentarem esbrinar algun dels seus secrets, analitzar les propostes de desxiframent i fer els nostres suggeriments.

6. Egeu (II). El Lineal A i B. La primera versió escrita del grec

Professora: Teresa Magadán

Descripció: Abans de l'alfabet grec que tots coneixem, la llengua grega va fer servir un altre sistema d'escriptura, l'anomenat Lineal B. El Lineal B, un sistema sil·làbic, no va ser una invenció dels grecs però, sinó que ells el van idear a partir dels signes d'un sistema anterior, el Lineal A, propi de l'illa de Creta. El fet que fos una adaptació significa que es van haver de crear signes nous pels sons que no existien en el Lineal A i descartar-ne d'altres. Tot i així, el Lineal B no acaba de transcriure prou bé el grec i això dificulta la identificació de les paraules. En aquesta sessió, reproduïrem el camí que van seguir els grecs per crear el Lineal B a partir del Lineal A i aprendrem a escriure termes grecs ben coneguts en la forma que tenien en Lineal B.

7. La Península Ibèrica (I). Llengües i escriptures d'Iberia abans dels romans

Professor: Ignasi Garcés

Descripció: La Península Ibèrica, abans de la conquesta romana, era un mosaic de llengües i escriptures que anomenem "paleo-hispàniques". En aquesta sessió es definiran les característiques de les dues grans àrees lingüístiques: la vasco-ibèrica i la cèltica. A continuació s'abordarà l'arribada de pobles amb escriptura (fenicis i grecs) i quins sistemes d'escriptura i suports van sorgir entre les poblacions del sud i l'est peninsulars.

8. La Península Ibèrica (II). L'escriptura ibèrica nord-oriental: com escrivien els ibers de Catalunya?

Professor: Ignasi Garcés

Descripció: Definides en la sessió anterior les diferents escriptures paleo-hispàniques, en aquesta sessió tractarem amb detall les característiques de l'escriptura que més vestigis ens ha deixat, la ibèrica nord-oriental. La sessió es plantejarà com un taller on els assistents podran fer breus escrits ibèrics i aprendre a llegir inscripcions senzilles.

9. Amèrica central (I). Introducció a l'escriptura jeroglífica maia antiga

Professora: Cristina Badía Castillo

Descripció: els avenços en l'epigrafia maia durant les darreres dècades del segle passat han estat fonamentals per tal d'apropar-nos a aquesta antiga civilització mesoamericana. Durant aquesta sessió, coneixerem la història del seu desxiframent i realitzarem una aproximació al sistema d'escriptura jeroglífica maia i al llenguatge que van utilitzar per deixar testimoni escrit de les seves vivències.

10. Amèrica central (II). Com llegir un text jeroglífic maia?

Professora: Cristina Badía Castillo

Descripció: durant aquesta sessió i amb l'ajuda de material complementari, practicarem l'anàlisi d'una estela maia, la qual ens permetrà reconstruir la història del personatge que representa i la rellevància que va tenir en el seu context històric.

Mòdul 3: Les escriptures alfabètiques

Durada del mòdul: del 8 d'abril al 13 de maig de 2021

Horari: els dijous, de 19.30h a 21.00h

6 sessions:

1. Canaan (I). A la recerca del primer alfabet de la història

Professor: Felip Masó

Descripció: Les primeres escriptures es caracteritzen per ser uns complicats sistemes en el què es combinen signes amb diferents valors: sil·làbics, fonètics, ideogràfics... que fa que, si bé fossin capaços de representar tota la riquesa del llenguatge oral i fossin escriptures absolutament plenes, tinguessin centenars o milers de signes i molt difícils d'aprendre. Això canviarà amb una nova revolució, aquesta vegada no a Mesopotàmia sinó al Canaan, amb l'aparició d'un sistema capaç de fer el mateix però amb un el mínim possible de signes: havia nascut l'alfabet.

2. Canaan (II). L'ugarític, el fenici i la consolidació de l'alfabet

Professor: Felip Masó

Descripció: Si bé al llarg i ample de Canaan durant el II mil·lenni aC van sorgir diferents propostes de cercar una manera més senzilla de plasmar l'escriptura, no seria fins al s. XIV aC quan a la ciutat d'Ugarit es va consolidar el primer sistema alfabètic de la història, encara en signari cuneïforme. Finalment, cap a l'any 1000 aC en una inscripció funerària trobada en una tomba, es va descobrir una nova escriptura, la fenícia, escrita ja en el què poc després serien els mateixos caràcters en què estem escrivint aquestes línies.

3. Roma. L'escriptura romana

Professora: Elena Cantarell

Descripció: al llarg de la xerrada es tractaran els aspectes següents:

- Evolució de l'escriptura a Roma, el sistema antic i el sistema nou
- Els suports, els formats i els instruments d'escriptura i la seva influència en els mòduls i les formes
- El nou sistema d'escriptura, la influència del cristianisme en els nous formats

4. Europa Medieval (I). La diversitat gràfica alt medieval i el retorn de la unitat gràfica

Professora: Elena Cantarell

Descripció: al llarg de la xerrada es tractaran els aspectes següents:

- Les mal anomenades escriptures "nacionals".
- Els principals centres d'escriptura: la cancelleria merovíngia, la cancelleria papal, els *scriptoria* de Bobbio, Luxeuil i Montecasino
- El retorn a la unitat gràfica: la minúscula carolina. Postcarolines i protogòtiques
- Alfabetes i pràctica de lectura.

5. Europa medieval (II). Les escriptures gòtiques

Professora: Elena Cantarell

Descripció: el segle XII i sobretot XIII, es caracteritza per la diversitat d'escriptures, degut principalment a l'eclosió del món urbà, del comerç, a l'aparició del notariat públic i al naixement de les universitats. L'escriptura es "popularitza", els professionals urbans necessiten de l'escriptura en el seu dia a dia. Aquesta escriptura, de tipus professional, es diferencia cada cop més de l'escriptura librària. Al llarg de la xerrada es tractaran els aspectes següents:

- Les noves formes d'escriptura: nous instruments i nous suports.
- Les escriptures professionals : la notarial, l'acadèmica, la *mercantesca*, etc.
- Pràctiques de lectura i comprensió de documents notariaus, municipals, eclesiàstics i de cancelleria.

6. Europa medieval (II). L'escriptura humanística: característiques i formes

Professor/a: Elena Cantarell

Descripció: al llarg de la xerrada es tractaran els aspectes següents:

- L'origen
- Els llibres
- El pas a la impremta
- Pràctiques de lectura

Activitat complementària (opcional)

Sortida al **Musée Champollion-Les Ecritures du Monde**, a Figeac, on al llarg de diferents sales tematitzades, podem fer un recorregut per la història de l'escriptura i conèixer la vida i l'obra d'uns dels filòlegs més importants de la història, Jean François Champollion.

Dates pendents de determinar